

1983-03-25

11.1211-1137-81
81-07

Sundsvalls kommun
Norrmalmsgatan 4
851 85 SUNDSVALL

Bildande av Gudmundstjärns naturreservat, Indals socken,
Sundsvalls kommun

Beskrivning

Gudmundstjärn är ett nybygge och familjejordbruk från slutet av sjuttonhundratalet. Arealen är 249 ha varav 239 ha skogs- och myrmark samt 10 ha inägojord. Det relativt isolerade läget, 10 km NV om Indals kyrka, har bidragit till utveckling av ett långt drivet självhushåll. Som mest fanns 23 byggnader på gården. Bland de 20 som återstår finns bl a mangårdsbyggnad, fähus, kvarn, smedja, såg och bastu. Den siste brukaren på gården dog 1943.

1944 köptes Gudmundstjärn av dåvarande Indalslidéns kommun i avsikt att bevara gården i ursprungligt skick. Genom kommun-sammanslagning 1974 blev Sundsvalls kommun ägare till fastig-heten.

Gudmundstjärn utgör en väl bevarad och representativ gårds-bildning från självhushållets dagar. 1971 påbörjades en ut-redning om nyttjandet av fastigheten. Diskussionen om formerna för ett bevarande har fortsatt i Sundsvalls kommun i anslut-ning till den fysiska kommunplaneringen. Riksantikvarieämbetet har efter besök på platsen bekräftat Gudmundstjärns stora kulturhistoriska värde.

Under de senaste åren har kommunen i samråd med länsstyrelsen som beredskapsarbete restaurerat byggnaderna och övriga an-läggningar. Även nya anordningar som parkeringsplatser och uppfart till mangårdsbyggnaden har tillkommit. Dessa åtgärder har ansetts nödvändiga för att serva allmänheten och under-lätta förvaltningen av fastigheten.

För att Gudmundstjärn ska kunna åskådliggöra forna tiders bosättning i skogsbygd fordras att det grundläggande samspelet mellan ett väl differentierat markutnyttjande och bruket av olika anläggningar på gården vidmakthålles på ett riktigt sätt. Genom att förklara byggnaderna som byggnadsminnen och den närmast omgivande marken som naturreservat vill länsstyrelsen säkra och underlätta vården och bruket av Gudmundstjärn på ett kulturhistoriskt och ur naturvårdssynpunkt riktigt sätt.

1983-03-25

11.1211-1137-81
81-07

Administrativa data

Benämning: Gudmundstjärns naturreservat
Kommun: Sundsvall
Socken: Indal
Fastighet: Gudmundtjärn 1:1
Läge: Runtgården och sjön Gudmundstjärn,
10 km NV Indals kyrka
Ekonomisk karta: 18H Graninge Oc Mosjöholm (187 02)
Topografisk karta: 18H Graninge SV (1871)
Areal: 71 ha, varav ca 60 ha mark och 11 ha vatten
Förvaltare: Sundsvalls kommun
Ägare: Sundsvalls kommun
Objektnummer: 2202036

Grund för beslutet

Gudmundstjärn är ett kulturhistoriskt minnesmärke av riksintresse. Byggnaderna med omgivande naturmiljö utgör en funktionell enhet som formats av gårdens brukare under århundraden.

Ändamålet med reservatet är dels att restaurera och bevara den kultur- och naturmiljö som räddes på Gudmundstjärn när självhushållet var som mest utvecklat dels att hålla området tillgängligt för allmänheten och att demonstrera de olika anläggningarna i verksamhet.

Drift och skötsel av naturreservatet skall ske i samklang med värden av byggnadsminnet.

Statens naturvårdsverk, lantbruksnämnden, kommunstyrelsen och kulturnämnden i Sundsvalls kommun samt Östra Medelpads Naturskyddsförening har avgivit yttranden i ärendet.

Länsstyrelsens beslut

Med stöd av 7 § naturvårdslagen (1964:822, i dess nuvarande lydelse) beslutar länsstyrelsen att del av fastigheten Gudmundstjärn 1:1, Indals socken, Sundsvalls kommun, skall utgöra naturreservat. Naturreservatet har markerats på till beslutet hörande karta.

1983-03-25

11.1217-1137-81
81-07

För att trygga ändamålet med reservatet förordnar länsstyrelsen med stöd av 8 - 10 §§ naturvårdslagen samt 9 och 10 §§ naturvårdsförordningen (1976:484) att nedan angivna föreskrifter samt vård- och förvaltningsbestämmelser skall gälla beträffande området.

A. Föreskrifter jämlikt 8 § naturvårdslagen angående inskränkning i markägares och annan sakägares rätt att förfoga över fastighet inom reservatet

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar och författningar skall förbud gälla att

1. bedriva täkt eller annan verksamhet som förändrar områdets topografi och landskapets allmänna karaktär
2. anordna upplag annat än i samband med områdets skötsel
3. anlägga väg, stig, parkeringsplats, brygga, mark- eller luftledning eller annan anordning i strid mot av länsstyrelsen fastställd skötselplan
4. uppföra helt ny byggnad
5. ändra, riva, avlägsna eller flytta byggnad eller annan anordning i strid mot skötselplanen och/eller länsstyrelsens beslut om byggnadsminne
6. vidtaga trädgårdsskötsel-, jordbruks- eller skogsbruksåtgärder på fastigheten Gudmundtjärn 1:1 i strid mot skötselplanen för området
7. muddra, schakta, utfylla eller vidta annan åtgärd som förändrar vattnets djup eller läge i tjärnen.

B. Föreskrifter jämlikt 9 § naturvårdslagen om skyldighet att tåla visst intrång

Markägare och innehavare av särskild rätt till marken förpliktas tåla att de åtgärder vidtas inom området som framgår av till detta beslut fogad skötselplan.

./.

C. Föreskrifter jämlikt 10 § naturvårdslagen om vad allmänheten har att iaktta inom reservatet

Utöver vad som gäller enligt andra författningar är det förbjudet att

1. göra upp eld
2. framföra motordrivet fordon annat än på anvisade vägar
3. parkera annat än på anvisade platser

1983-03-25

11.1211-1137-81
81-07

4. tälta eller uppställa husvagn utan förvaltarens tillstånd
5. anordna orienteringskontroller eller snitslade spår utan förvaltarens tillstånd.

D. Bestämmelser jämlikt 9 § naturvårdsförordningen om vård och förvaltning

a) syftet med vården av naturreservatet skall vara att rekonstruera och vidmakthålla det samspel mellan användningen av mark och vatten samt byggnader och övriga anläggningar som i form av självhushåll har utvecklats på Gudmundstjärn under flera generationer brukare. Förvaltningen ska även avse att sprida kännedom om de egna naturresursernas grundläggande betydelse för den forna bosättningen i skogsbygd.

Detta skall uppnås genom odling, djurhållning, skogsvård och drift av fasta anläggningar i huvudsaklig överensstämmelse med tidigare brukande av fastigheten och i den omfattning som kommunen finner möjlig att genomföra.

- ./.
- b) länsstyrelsen meddelar föreskrifter om vården av reservatet genom att fastställa bifogade plan
  - c) reservatet skall utmärkas i enlighet med av statens naturvårdsverk utfärdade anvisningar
  - d) reservatet skall ur naturvårdssynpunkt förvaltas av Sundsvalls kommun. Vid förvaltningen skall förvaltaren följa de direktiv som fortlöpande kan komma att meddelas av länsstyrelsen.

Beslut i detta ärende har fattats av styrelsen. I beslutet deltog landshövding Bertil Löfberg jämte ledamöterna Björn Eliasson, Vidar Fahlén, Sture Jansson, Ivar Nordlander, Lage Nyhlén, Harald Olsson, Tage Rödén och Bertil Rönberg samt suppleanterna Svante Adelhult, Sven Lindström, Curt Nyström, Olle Sandberg, Margit Wacking och Alf Wedin.

I den slutliga handläggningen deltog även länsråd Nils Sjölin, förste länsassessor Olle Fernström, länsantikvarie Bengt Häger och byrådirektör Bengt Norén, föredragande.

./.

Besvärshänvisning. Se bilaga PLY nr 1.

Bertil Löfberg

Bengt Norén

Bilagor
Skötselplan för naturreservatet
Besvärshänvisning

1983-03-25

11.1211-1137-81
81-01

Kopia till

Statens naturvårdsverk, Box 1302, 171 25 SOLNA (2 ex)

Statens planverk, Box 22027, 104 22 STOCKHOLM 22

Riksantikvarieämbetet, Box 5405, 114 84 STOCKHOLM

Vägförvaltningen i Västernorrlands län, Box 186,

871 01 HÄRNÖSAND

FEM, Sundsvalls lantmäteridistrikt, Box 20,

851 02 SUNDSVALL

Skogsvårdsstyrelsen, Box 3157, 881 03 SOLLEFTEÅ

Skogsvårdsstyrelsens distriktskontor, Bergsgatan 58,

852 36 SUNDSVALL

Lantbruksnämnden, Box 1025, 871 01 HÄRNÖSAND

Byggnadsnämnden i Sundsvalls kommun, Norrmalmsgatan 4,

851 85 SUNDSVALL

Fritidsnämnden i Sundsvalls kommun, Fack, 851 85 SUNDSVALL

Kulturnämnden i Sundsvalls kommun, Fack, 851 85 SUNDSVALL

Sundsvalls Museum, Storgatan 29, 852 30 SUNDSVALL

Fastighetskontoret i Sundsvalls kommun, Fack,

851 85 SUNDSVALL

Sundsvalls polisdistrikt, Box 70, 851 02 SUNDSVALL

Östra Medelpads Naturskyddsförening, c/o Kerstin Lindvall,

Pl 1408, Usland, 865 00 ALNÖ

Gudmundstjärns Intresseförening, c/o Jona Jonsson,

Härevägen 30, 860 40 INDAL

LE

LA

PE

NE 2 ex

BN

JL

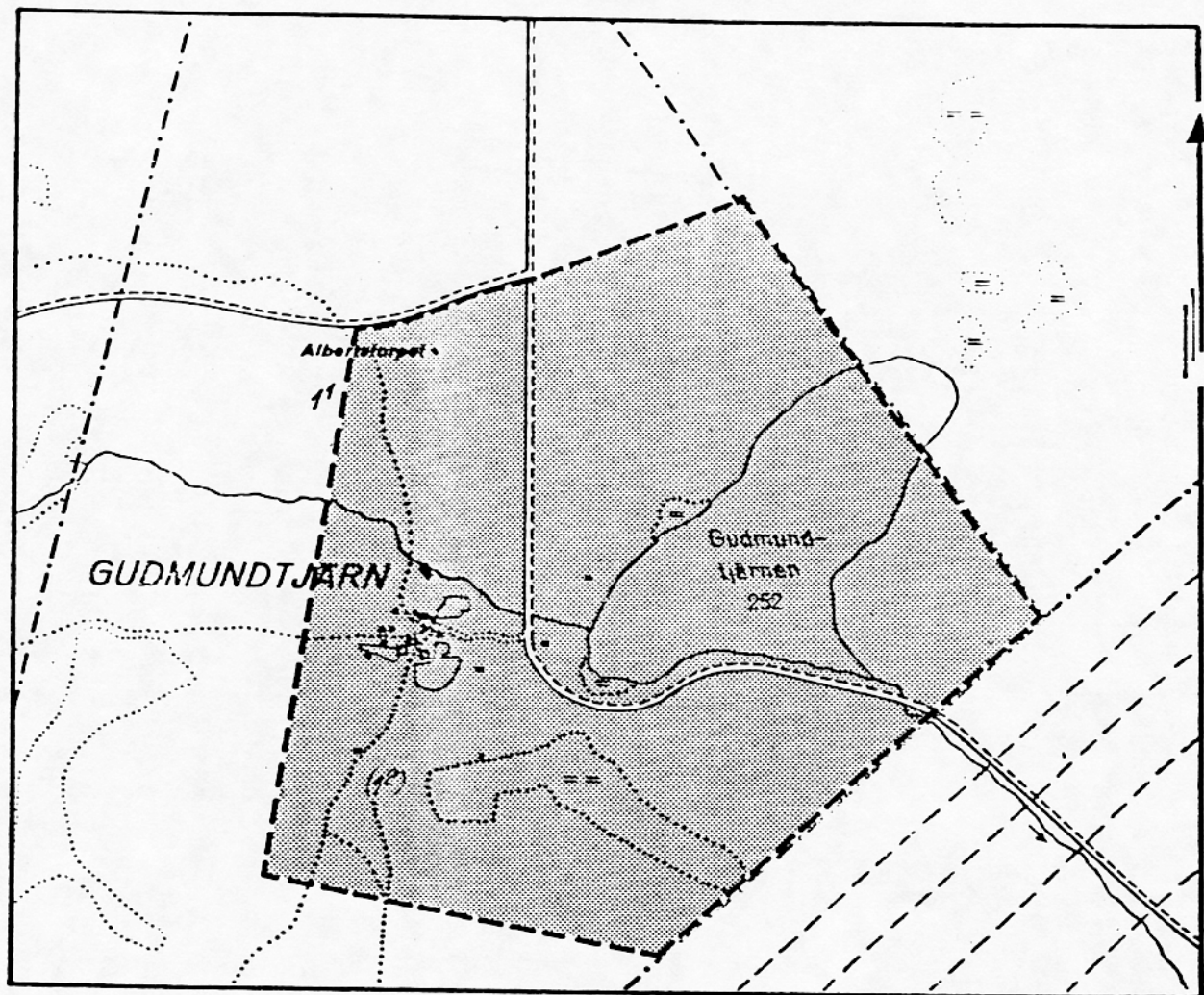
IB

Gudmundstjärns naturreservat

Västernorrlands län

Sundsvalls kommun

Indals socken

Kopia av ekonomiska kartan, skala 1: 10 000,

18H Graninge Oc Mosjöholm (187 02)

Naturreservat

Bilvägen genom området ingår ej i naturreservatet.

Tillhör länsstyrelsens beslut 1983-03-25,
dnr 11.1211-1137-81.

1999-05-21

SKÖTSELPLAN FÖR GUDMUNDSTJÄRNS NATURRESERVAT

ALLMÄN BESKRIVNING

Administrativa data

(se reservatsbeslutet)

Grunden för beslutet samt föreskrifter

(se reservatsbeslutet)

Historik i korthet

I mitten av 1700-talet fick fem nybyggare tillstånd att slå sig ner inom Lonings kronoallmanning i norra delen av Indals socken. En av dessa nybyggare hette Pehr Persson och denne tog upp ett hemman som fick namnet Mosjöholm. Den näst äldste sonen Olof Persson ansökte år 1778 om att få överta ett av de övriga nybyggena som inte tagits i besittning. Detta låg en dryg kilometer österut, vid Gudmundstjärnen. Då nybygget skattlägges år 1792, uppgår åkerarealen till 19 kappland (ca 3000 m²) fördelat på tre åkerlappar (se bilaga 1). Totalt uppgick inägomarken då till drygt sju tunnland (knappt 3,5 hektar). Ängsmarken bestod av myrlänt och stenbunden jordmån och gav hårdvall, bladfoder och starr. Skogen beskrivs som uthuggen och med magert mulbete.

År 1807 delades kronoallmanningens skog upp på de fem nybyggena vilket innebar att Olof Persson tilldelades två stora skiften med skogs- och myrmark. I "Beskrivning över Indals socken" från år 1855 uppges skog och utmark uppgå till 243 hektar, åker två hektar, äng två och en halv hektar samt gårdsplats och trädgård en halv hektar.

Nybygget vid Gudmundstjärn brukades av samma familj i fem generationer fram till 1944. Det var framför allt under andra halvan av 1800-talet som gården utvecklades till ett skogshemman med långt drivet självhushåll. Som mest fanns här ett trettiotal byggnader, var och en med sin speciella funktion. Den fascinerande historien om Gudmundstjärn och folket som levde här finns bl a beskriven i boken "Tjärnfolket" av Hans-Olof Jonsson.

År 1943 dör den fjärde bonden på Gudmundstjärn, Nils Olov Eriksson. Året efter säljer familjen hemmanet till dåvarande Indals kommun. Detta gjorde man i hopp om att gården skulle bevaras och inte förfalla som så många av de hemman som skogsbolagen köpt upp. Tillfälliga arrendatorer bodde på gården en tid därefter, men när skogsbilvägen byggs 1961 är Gudmundstjärnshemmanet obebott.

I och med kommunsammanslagningen år 1974 blir Sundsvalls kommun ägare till fastigheten. Redan några år tidigare hade en utredning om nyttjandet av fastigheten påbörjats, vilket så småningom ledde till att en restaurering av byggnaderna kom i gång. En väg bröts upp till gården 1981. Den 25 mars 1983 beslutar länsstyrelsen om byggnadsminnesförklaring av Gudmundstjärns byggnader med närmast hörande markområde samt om bildande av Gudmundstjärns naturreservat (se bilaga 2).

Tack vare ekonomiska bidrag från bl a kommunen, AMS och Riksantikvarieämbetet har omfattande restaureringsarbeten av byggnaderna kunnat genomföras. Stora idéella insatser har utförts av Gudmundstjärns intresseförening som åtagit sig den löpande skötseln och tillsynen. Reservatet besöks årligen av upp till ca 35 000 personer. Serveringen, som tidigare skedde i mangårdsbyggnaden, bedrivs idag i en nyuppförd byggnad strax utanför naturreservatet.

Intresseföreningen har även satsat på verksamhet i området runt Gudmundstjärn, t ex restaurering av skogskoja, röjning och uppmärkning av gamla skogsstigar samt framröjning av flera sedan länge igenväxta ställen, bl a hemmanet på Mosjöholm.

Tidigare markanvändning

Gudmundstjärn uppges som mest ha haft drygt ett trettiotal byggnader. Då inräknas även de två torpställen som under en tid fanns på hemmanet. I anslutning till bebyggelsen fanns tidigare en lönn som vårdträd samt några rönnar och suraplar. Av buskar hade man vinbärs-, krusbärs-, nypon- och syrenbuskar. Vid mangårdsbyggnadens dörr fanns humle och vid kortändan av huset en lövsal, tätt planterad av lönn, rönn, hägg och gran. Prydnadsblommor som t ex akleja, kejsarkrona och blågull förekom här och där men inte i regelrätta rabatter. Nyttoväxter som rabarber och libbsticka hade man också på gårdstunet. I trädgårdslandet odlades morötter, kålrötter och rödbetor.

När Gudmundstjärns jordbruk var som mest utvecklat, kring sekelskiftet och decennierna därefter, födde gården en häst, fem till sex kor, ett par tre kalvar och fem till sex får. Under de sista decennierna hade man även höns och någon gris ibland. Den åkerareal som odlats upp uppgick som mest till cirka sex hektar. Då hade man dikat och odlat upp den blöta Stormyran och fuktängarna nere vid tjärnen samt även sänkt vattenståndet i tjärnen. Som brukligt var, hade man namn på de olika åkertegarna, t ex Stallägda, Grindlägda, Storlägda, Strandlägda och Myrtega (se bilaga 3).

Man odlade säd, framför allt korn, ibland också havre och tidigare även råg. Potatis odlades också; mandel och ett par blåa och röda sorter. Många gånger frös dock potatisen redan i augusti. Under en period hade man därför potatisodlingen på fåbodvallen där det var mindre frostlänt. Det förekom också att man odlade rovor till korna. Efter ett par års säd- eller potatisodling användes åkern som höläggda, i minst fyra-fem år, innan det var dags för upplöjning igen. Det innebär att ungefär 1/5 av åkerarealen plöjdes upp varje år. Det är troligt att man i senare tid ibland använde sig av inköpt höfrö, men att man oftast försökte klara sig med det egna. Kornet torkades i den storhässja som står i anslutning till logen.

För att få ihop tillräckligt med hö till djuren slog man all ängsmark som fanns att tillgå. "Det mesta var nog att gå och slå med lie, vecka ut och vecka in, slå hackslåt överallt" som Tea Lindström, dotter till Nils Olov och Märta Eriksson, berättade i en intervju 1975. Varje strå måste tas till vara och all inägomark var kortsnaggad när hösten kom. Stallgödseln användes till åkern så hackslåtmarken blev med tiden allt mer näringsfattig och fick en karaktäristisk lågvuxen vegetation. Träd- och buskar förekom mycket sparsamt på ängsmarken och då i anslutning till odlingsrösen och stenar där det var svårt att komma åt med lien.

När det gäller höhässjningen uppges Nils Olof ha varit mycket noga. Höet skulle räfsas ihop för hand och "fämmas" (ruskas upp) på gammalt vis innan det hässjades utan högaffel. Hässjorna hade sex "roer" istället för de vanliga fem. Detta gjorde hässjorna så höga så att man var tvungen att kliva upp på en särskild bänk för att nå upp. Fördelen med dessa höga hässjor var att höet torkade bättre.

Fram till mitten av 1800-talet slog man också starrhö på myrar och längs vattendrag ute i skogen. Ibland slogs sjöfoder i tjärnen ("tärne"). För att dryga ut vinterfodret tog man också löv och bark.

Inägorna var omgivna av en trädgårdsgård för att stänga ute boskapen som betade fritt på skogen under sommaren. När skörden var bärgad på hösten släpptes djuren in för att beta av återväxten. En beteshage fanns också på inägorna där hästen fick beta när man ville ha den nära till hands. Man hade även en liten hage intill ladugården för småkalvarna.

Konkurrensen om skogsbetet var hård eftersom flera byar i Indal hade sina fåbodar i området. Detta ledde också till problem med att få hem korna på kvällarna. Av den anledningen anlade Gudmundstjärnsborna på 1880-talet en fåbod ett par kilometer länge norrut, i Högsåsens sluttning. Hit fördes boskapen vid midsommartid och togs sedan inte tillbaka till gården förrän i början av september. Fåboddriften pågick fram till år 1929, med ett uppehåll under en period i början av seklet.

Skogs- och myrmarken hade till att börja med sitt största värde som betes- och slättermark samt för täkt av ved och timmer till husbehov. I beskrivningen till skattdrägningskartan från år 1792 anges skogsmarken vara "mycket uthugen samt av onyttige Berg och Wattudrag till stor del bestå". Orsaken till detta var troligen den omfattande kolningsverksamhet som bedrevs för att förse järnbruket i Lagfors med träkol. Så småningom fick skogen också ett annat värde då man började avverka för avsalu. I mindre utsträckning förekom även tjärbränning och på senare tid sålde man också några stämplingar.

Av Gudmundstjärns ursprungliga areal på ca 249 hektar ingår idag 71 hektar i reservatet. Av detta är ca 50 hektar skogs- och myrmark, ca 10 hektar inägomark och 11 hektar vatten. I tjärnen, som till större delen ingår i reservatet, inplanterades enligt uppgift bäcköring av Nils-Olov Eriksson i början av 1900-talet.

Natur- och kulturvärden idag

Det som framför allt ger Gudmundstjärn dess mycket höga kulturvärden är de många byggnaderna som var och en hade sin speciella funktion i självhushållningen. Idag återstår följande byggnader: gamla mangårdsbyggnaden, nya mangårdsbyggnaden, bagarstuga, ladugård, stall, jordkällare, snickarbod, vedbod, mangelbod, risbod, smedja, sädesbasta, härbre, såg- och kvarnhus, spånhyvel, tvättstuga samt några lador. Efter de omfattande restaureringar som gjorts av byggnaderna är de idag i gott skick, men fortsatt löpande underhåll är naturligtvis nödvändigt.

Andra viktiga kulturelement som kräver kontinuerlig skötsel är t ex öppna diken, odlingsrösen, hägnader och hässjor. De gårdsgårdar som finns på Gudmundstjärn idag uppfördes framför allt under 1980-talet och syftade bl a till att dela upp jordbruksmarken i lämpliga beteshägn. Gårdsgårdarna har därför fått en sträckning som delvis skiljer sig från den ursprungliga. Fortfarande kan man dock se rester av den gamla "hagans" sträckning.

I början av 1980-talet inleddes röjningar av Gudmundstjärns lägdor och hackslåtmark. Trots den långa perioden utan hävd dessförinnan, förekommer fortfarande en mängd ängsväxter. Arter som t ex slätterfibbla, bockrot, ormrot, norrlandsviol och stagg har klarat sig kvar, framför allt på torra och näringsfattiga ytor där igenväxningen inte gick så fort. Bete med får, nötkreatur och häst under de senaste 15 åren, kombinerat med successiva utglesningar av busk- och trädkikt, har bidragit till att ängsfloran överlevt.

Särskilt anmärkningsvärt är att fältgentiana påträffats vid Hästhagen (Katarina Rönngren 1995). Fältgentiana räknas till de mer exklusiva ängsarterna som försvinner ganska snabbt när hävden upphör. Arten är en bra indikatorart för värdefull ängsmark.

De art/area-analyser som utfördes inom fem provytor i reservatet år 1995 visar dock att "arttätheten" är låg. Art/area-analyser ger ett mått på hur tätt arterna är "packade", vilket är av särskilt stort intresse i hävdformade växtsamhällen som ängsmarker. Den långa perioden utan hävd, följt av relativt svagt bete under senare år, har lett till en "fläckig" vegetationsstruktur, där ängsarterna förekommer punktvis. Ett återupptagande av traditionell slätterhävd kommer troligen redan efter ett par år att ge ängsarterna möjlighet att öka igen.

Skogsmarken inom reservatet består till större delen av gran- och tallskog med en ålder av 90 - 150 år. Merparten har tidigare gallrats eller genomhuggits och inga nyckelbiotops-kvalitéer är kända. I sydöstra delen finns ullticka på enstaka gränslågor. En tjäderspelplats finns i ena kanten av reservatet.

Anordningar för besökande

De stora antalet besökare innebär att det ställs stora krav på parkeringsmöjligheter, sanitära anläggningar o s v. Sedan reservatet bildades har därför bl a en stor parkering och en servering anlagts strax utanför reservatet.

Parkeringsplatser

En parkering finns inom reservatet nedanför bebyggelsen. För rörelsehindrade finns möjlighet att köra upp till en mindre parkeringsplats intill byggnaderna. Utanför reservatet, i anslutning till serveringen, finns en stor parkering med plats även för husvagnar. Totalt finns plats för ca 250 bilar på parkeringarna.

Information

Informationstavlor finns uppsatta vid nedre parkeringen och vid gårdstunet. En broschyr om Gudmundstjärn och program för verksamheten trycks upp inför varje säsong.

Servering

En nyuppförd serveringslokal med kök finns strax väster om reservatet. Serveringsverksamheten drivs för närvarande av intresseföreningen.

Sanitära anläggningar

Fyra toaletter finns i byggnad intill huvudparkeringen. Vid serveringen finns ytterligare toaletter.

Vägar och stigar

Gudmundstjärn nås via den skogsbilväg som går mellan Indal och Bredsjön.

Intresseföreningen har ställt i ordning ett antal stigar som kan utnyttjas både sommar- och vintertid. Dessa leder bl a till skogs- och kolarkojor, fäboden samt Mosjöholmshemmanet och andra sedan länge övergivna ställen. Broschyr med kartor och beskrivningar över stigarna har tagits fram.

Brandskydd

För att förbättra brandskyddet på Gudmundstjärn köptes en brandspruta in 1997 som placerades i en nyuppförd liten byggnad vid tjärnstranden. Härifrån leder en nedgrävd ledning upp till gårdstunet.

Källuppgifter

Charte Beskrifning öfwer Indals Krono Allmänning 1778, Lantmäteriet.

Skattlägnings Charta Mosjöholms Nybygge 1792, Lantmäteriet

Beskrifning öfver Indals socken 1855, Lantmäteriet.

Märta Eriksson, en uppteckning över hur Gudmundstjärn har tillkommit och alla som bott där från den första till den sista, stencil okänt år.

Thea Lindström, minnen från Gudmundstjärn, intervju av Fahlander och Ledin 1975.

Gudmundstjärn, en beskrivning av ett skogshemman från självhushållets dagar i Medelpad, Länsstyrelsens publikationsserie 1982:11.

Hans-Olof Jonsson, Tjärnfolket, Sundsvall 1982.

Katarina Rönngren, Botanisk inventering av Gudmundstjärns naturreservat, examensarbete vid Mitthögskolan i Härnösand 1995.

PLANDEL

Skötsel av mark och byggnader

Övergripande mål

Ändamålet med reservatet är att restaurera och bevara den kultur- och naturmiljö som rådde på Gudmundstjärn när självhushållet var som mest utvecklat samt att hålla området tillgängligt för allmänheten och demonstrera de olika anläggningarna i verksamhet.

Detta innebär att skötseln av reservatet ska utföras så att de kulturhistoriska och biologiska värden, som visar på ett traditionsenligt nyttjande av åker, äng, skogsmark och byggnader, bibehålles.

Kvalitetsmål och riktlinjer för skötseln

Skötseln i detalj ska regleras genom uppsatta skötsel mål och villkor i skötselavtal/ miljöstödsbeslut med brukare/entreprenör .

Byggnader och gårdstun

Målet ska vara att byggnader och gårdstun bevaras som ett unikt exempel på en gårdsmiljö på en ensamgård i Medelpad.

Detta innebär att byggnaderna ska behålla samma utseende och konstruktion som tidigare så att de kan nyttjas till de funktioner som de var ämnade för. På gårdstun och i trädgårdsland ska odlas de prydnads- och nyttoväxter som tidigare var vanliga.

Nyttjandet av byggnaderna ska ske i överensstämmelse med länsstyrelsens beslut om byggnadsminne och vårdplan samt i samråd med länsstyrelsen.

Grunder

Lämningar från bebyggelse, t ex husgrunder, ska bevaras och synliggöras genom att hållas fria från högväxt vegetation.

Ängsmark

Målet ska vara att all f d ängsmark på inägomarken hävdas genom årlig slåtter och efterbete.

Den höga arttäthet och artrikedom som är kännetecknande för välhävdade ängsmarker ska utvecklas och bevaras. Arter som är representativa för välhävdade ängsmarker i trakten ska finnas i långsiktigt livskraftiga bestånd.

Slåttern ska utföras med skärande redskap (lie eller slätterbalk) under slutet av juli till mitten av augusti. Höet ska, efter några dagars torkning på marken, räfsas samman och föras bort. Om man blir tvungen att elda upp höet ska detta göras på några få utvalda ytor

vid fuktigt väder. Träd- och buskar ska endast förekomma i anslutning till rösen, stora stenar och andra för lien svåråtkomliga ytor. Inom vissa delar måste röjningsinsatser göras innan slätter kan återupptas.

Ängsmarkerna och lägdorna ska efterbetas under några veckor i september - oktober.

Boskap

Målet ska vara att hålla ungefär samma djurslag och -antal som man hade på Gudmundstjärn kring sekelskiftet. I första hand ska djur av lantrasursprung väljas. Gudmundstjärns värdefulla helhetsmiljö är idealisk för att visa upp de idag hotade gamla husdjursraserna.

Hagmark

Målet ska vara att Hästhagen, genom årligt bete samt röjningsinsatser, hävdas så att den artsammansättning och -täthet som kännetecknar naturbetsmarker i regionen bevaras och utvecklas.

Betetrycket ska vara så hårt att vegetationen är väl avbetad på hösten. Antalet träd minskas ytterligare för att släppa in mer ljus. Grövre träd lämnas och friställs. Gärdsgården dras om så att ladan hamnar utanför hägnet.

Åkermark

Målet ska vara att all f d åkermark brukas som lägdor eller till potatis- eller sädesodling. Öppna diken, odlingsrösen, åkerrenar och andra landskapselement i anslutning till åkermarken ska vara välhävdade genom årlig slätter.

Varje eller vartannat år plöjs en ny teg upp, i första hand på "gammelåkrarna". Om äldre lokala sorter av t ex potatis eller korn finns att få tag på ska dessa användas. Därefter sås tegarna in med höfrö till lägdor igen. De fuktigare, f d åkermarkerna Sörmyra och Myrtega har en mycket kort historia som åkermark. De är svårbrukade och redan nu på väg att återfå en naturlig fuktängsvegetation. Dessa kan därför framför allt nyttjas som slättermark och ska hållas helt fria från träd och buskar.

Lägdorna ska slås årligen under senare halvan av juli månad och höet bortföras . Hässjning bör återupptas, i första hand på de större lägdorna närmast husen. Hässjorna kan gärna göras enligt Nils Olofs modell med sex "roer".

Hägnader

Målet ska vara att hägnaderna hålls i samma konstruktion och sträckning som de hade under de sista decennierna jordbruket på Gudmundstjärn var i drift. Det faktum att bilväg numera går genom Gudmundstjärns inägor innebär dock att vissa undantag måste göras. En skriftlig dokumentation över hur de gamla gårdsgårdarna gick måste genomföras snarast, medan resterna av dessa ännu går att urskilja.

Skogsmarken

Målet ska vara att nyttja skogen inom reservatet på det sätt som Gudmundstjärnsborna tidigare gjorde, d v s till bete, ved- och virkestäkt.

Skogsbete ska bedrivas med de djurslag som tidigare förekom på Gudmundstjärn. Betetrycket ska vara så högt att vegetationen uppvisar en tydlig betespåverkan. Blåbärsris ska då förekomma endast i liten omfattning och lövträd ska bära spår av bete i de delar som nås av djuren. I första hand prioriteras bete i skogsmarken väster och söder om vägen, i andra hand öster och norr om vägen.

Ved och gagnvirke ska tas ut genom plockhuggning så att skogen är luckig och flerskiktad. Skogen får inte skötas med moderna skogsbruksmetoder som trakthyggesbruk, plantering o s v. Vid planering av uttag större än enstaka träd ska samråd ske med länsstyrelsen.

Skötselområden (se bilaga 4)

- A. Ängsmark och f d åkermark med slätter och efterbete varje år.
- B. Åkermark med säd- eller potatisodling (under minst ett och högst tre år per decennium), i övrigt slätter och efterbete varje år.
- C. Hage med årlig beteshävd. Rövning/avverkning vid behov.
- D. Skogsmark med årlig beteshävd. Plockhuggning efter särskild planering.
- E. Skogsmark om möjligt med beteshävd. Plockhuggning efter särskild planering.

Dokumentation och uppföljning

Det åligger förvaltaren att teckna avtal innehållande uppföljningsbara skötsel mål och villkor med entreprenör/brukare. Förvaltaren ska även tillse att utförda skötselåtgärder årligen dokumenteras.

För ängsmark och lägdor ska tidpunkt för slätter respektive höbärgning, typ av slätterredskap, ev röjningsinsatser samt antal djur och datum för efterbete antecknas. Dessutom ska den areal som omfattas av respektive skötselåtgärd noteras. För betesmark (även skogsbete) ska antal djur, djurslag, betesperiodens längd och ev röjningsinsatser redovisas. För åkermark redovisas odlad areal, gröda och tidpunkter för sådd och skörd. Uttag av ved och gagnvirke samt andra åtgärder på skogsmarken redovisas också årligen liksom genomförda reparationer och underhåll på byggnader, hägnader m m.

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning görs av hur uppsatta skötsel mål och kvalitetsmål uppfylls. För ängs- och betesmarker ska mätning av kvarstående vegetation göras minst vart tredje år och mätning av arttäthet (art/area-analys) minst vart femte år.

Jakt och fiske

Reservatsföreskrifterna utgör inga inskränkningar i jakt- och fiskerättigheterna.

Brandbekämpning

Ev bränder ska släckas inom hela reservatet.

Anordningar för rekreation och friluftsliv

Övergripande mål

Gudmundstjärns naturreservat ska vara tillgängligt för allmänheten. Verksamheten ska vara inriktad mot att förmedla hur byggnader och mark nyttjades och hur levnadsvillkoren såg ut under självhushålllets dagar.

Anordningar för besökande

Nuvarande parkeringsmöjligheter, servering och sanitära anläggningar för allmänheten bedöms vara tillräckliga. Nya informationsskyltar behöver tas fram som även behandlar markanvändningen. Dessa ska även sättas upp på tavlan vid serveringen.

Intresseföreningens verksamhet sommartid där man visar upp de olika anläggningarna i drift är mycket värdefull. Nyttjandet bör dock följas upp enligt vårdplanen för byggnadsminnet.

Finansering av naturvårdsförvaltningen

Genomförande och kostnadstäckning av reservatets skötsel åvilar i första hand fastighetsägaren och naturvårdsförvaltaren Sundsvalls kommun. För skötseln av jordbruksmarken finns för närvarande möjlighet att få EU:s miljöstöd. Kostnader för nya informationsskyltar samt uppföljning av kvalitetsmål m m belastar medel från naturvårdsverket.

Ekonomisk plan för åtgärder som belastar skötselmedel

Informationsskyltar och broschyr	10 000:-
Uppföljning av skötseln	1 500:-/år